

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансового менеджменту і фондового ринку

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності **072 Фінанси,**
банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма Фінанси, фінансовий менеджмент
та страхування
на тему:

**«Проблеми та перспективи розвитку особистого
страхування в Україні»**

Виконавець:
студентка факультету фінансів та
банківської справи
Іщенко І.Ю.
Науковий керівник
Завідувач кафедри фінансового
менеджменту і фондового ринку,
д.е.н., професор
Баранова В.Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В умовах сьогодення значну частину національного багатства країни становить життя її громадян. Тема особистого страхування в Україні є завжди актуальною та дуже важливою, оскільки вона допомагає вирішити досить багато проблем, що виникають серед суспільства стосовно збереження життя, здоров'я та захисту економічних інтересів.

На жаль, теперішній життєвий рівень в Україні має дуже низькі позиції у європейських рейтингах, оскільки значна частина людей проживає в бідності. Подолання цієї проблеми може бути вирішено запровадженням налагодженої та доступної кожному системи особистого страхування, яка включає страхування життя, медичне страхування та страхування від нещасних випадків. Тому виникає необхідність у дослідженні особливостей розвитку особистого страхування, чинників, які негативно впливають на його розвиток та механізмів, що допоможуть побороти ці негативні чинники.

Особисте страхування - це незамінна частина Національної системи страхування, оскільки даний підвид страхування призначений для забезпечення життя, здоров'я, працездатності громадян та надання їм додаткових пенсій. Можна виокремити, що сфера особистого страхування може накопичити велику кількість фінансових ресурсів, які можуть бути використані як інвестиції в економічний розвиток нашої держави.

Для того, щоб вдосконалити систему особистого страхування України, потрібно виявити проблеми, які заважають їй ефективно функціонувати та шляхи їх вирішення. Саме це і зумовлює актуальність даної теми.

За аналізом досліджень і публікацій можна виокремити таких українських вчених, які досліджували проблеми особистого страхування: Александрова М.М., Артюх Т. М., Базилевич В.Д., Безугла В. О., Бігдаш В. Д., Вовчак О.Д., Віленчук О.М., Говорушко Т.А., Горбач Л. М., Долгошея Н. О., Дьячкова Ю.М., Заруба О. Д., Кропельницька С. О., Клапків Ю. М., Мойсеєнко В. Ю., Петрук О.М., Осадець С.С., Постіл І. І., Стецюк В.М., Уллубієва К.К., Шаповал Л. П., Шевчук І. Л., Шевчик В.П., Щербак О. О.

Однак, враховуючи зміни, які відбуваються в світовій економіці, потребують подальшого дослідження питання класифікації та класів страхування, поглиблення сутності такого поняття як добровільне страхування тощо. Все вищевказане зумовило вибір теми дослідження, її мету та завдання.

Метою роботи є на основі узагальнення теоретичних та практичних засад особистого страхування розробити рекомендації щодо підвищення якості його послуг.

Для досягнення поставленої мети в роботі потрібно вирішити такі **завдання**:

- визначити економічну сутність поняття особистого страхування та проаналізувати історико-економічні етапи виникнення та розвитку особистого страхування;
- дослідити класифікацію особистого страхування;
- розкрити роль держави в створенні ефективного механізму страхового ринку;
- проаналізувати стан та динаміку особистого страхування в Україні;
- виявити участь банків та страхових компаній в особистому страхуванні;
- визначити чинники, які впливають на розвиток особистого страхування в Україні;
- розробити рекомендації щодо подальшого розвитку особистого страхування в Україні;
- розглянути механізм розвитку особистого страхування в Україні.

Об'єктом дослідження є процес функціонування особистого страхування в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти функціонування та розвитку особистого страхування в Україні.

Методи дослідження. В процесі написання дипломної роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: поєднання історичного та логічного - при вивченні історії особистого страхування;

діалектичний та абстрактно-логічний - для уточнення понятійного апарату функціонування особистого страхування, визначення видів і функцій його організації; застосування аналізу, дедукції, синтезу, індукції - для виявлення проблем тенденцій розвитку особистого страхування; застосування системного аналізу та економіко-математичного моделювання - для оцінки стану особистого страхування в Україні; визначення можливостей підвищення якостей послуг з особистого страхування

Інформаційною базою є законодавчі та нормативні акти, статистичні дані Державної служби статистики та НБУ, навчальні посібники, наукові публікації зарубіжних та вітчизняних вчених з питань розвитку ринку особистого страхування в Україні.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Публікації та апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження доповідалися на VI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» тези(16 листопада 2022 року), Київ, КНЕУ.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

В першому розділі «**Теоретичні засади формування ринку особистого страхування**» було визначено економічну сутність поняття «особисте страхування» та досліджено історію його розвитку. Представлено класифікацію особистого страхування та розкрито роль держави у його регулюванні.

У другому розділі «**Аналіз сучасного стану ринку особистого страхування в Україні**» був досліджений стан та динаміка ринку особистого страхування. Проаналізовано участь банків та страхових компаній в особистому страхуванні та виявлено винники, які впливають на його розвиток.

У третьому розділі «Перспективи розвитку особистого страхування в Україні» були запропоновані перспективи розвитку особистого страхування та досліджено механізм його розвитку.

ВИСНОВКИ

Отримані в процесі дослідження результати діяльності ринку особистого страхування в Україні дають можливість сформулювати наступні висновки.

Особисте страхування є складовою страхової галузі. Це пов'язано зі специфічною сферою відтворювального процесу: відтворенням робочої сили та ризикованим характером зайнятості людей усіх верств населення, діяльність яких пов'язана з підвищеним ризиком, погіршенням навколишнього середовища, що призводить до збільшення частки людей похилого віку в загальній чисельності населення.

Особисте страхування здійснюється з метою організації страхового захисту для приватних осіб та їх родин у різних ситуаціях, які пов'язані з їх життям та здоров'ям.

Особисте страхування - це незамінна частина Національної системи страхування, оскільки даний підвид страхування призначений для забезпечення життя, здоров'я, працездатності громадян та надання їм додаткових пенсій. Можна виокремити, що сфера особистого страхування може накопичити велику кількість фінансових ресурсів, які можуть бути використані як інвестиції в економічний розвиток нашої держави.

Сутність особистого страхування досліджували дуже багато вітчизняних вчених і всі вони трактували особисте страхування по-різному.

Враховавши всі визначення науковців та аналіз підходів щодо визначення поняття особистого страхування, його слід розглядати як окрему галузь, що має на меті надання послуг фізичним та юридичним особам, які передбачають страховий захист страхувальників за умови настання страхового випадку, який несе загрозу життю, здоров'ю, працездатності або пов'язаний з додатковою пенсією страхувальника чи застрахованої особи.

Також у процесі бакалаврської роботи ми визначили, що економічна сутність особистого страхування виражається через його функції: ризикова, заощаджувальна, попереджувальна або превентивна.

Об'єктами особистого страхування виступає життя, здоров'я, працездатність, що пов'язані з відтворенням робочої сили.

В особистому страхуванні існує кілька груп ризику, які можна застрахувати:

- смерть страхувальника;
- непостійна втрата працездатності;
- інвалідність; вихід на пенсію (припинення працездатності);
- дожиття страхувальника до закінчення договору страхування.

Страхування від нещасних випадків поєднує в собі види короткострокового особистого страхування, розмір відповідальності яких передбачає виплату страхової суми або її частини у разі настання таких подій, як:

- смерть застрахованого;
- тимчасова непрацездатність;
- інвалідність.

Існує дві форми особистого страхування: обов'язкове та добровільне страхування.

Основні види особистого страхування, які ми дослідили у процесі кваліфікаційної роботи – це страхування життя, страхування від нещасних випадків та медичне страхування.

Страхування життя посідає мабуть чи не найважливіше місце серед інших видів особистого страхування, яке безпосередньо пов'язане з об'єктом страхування, оскільки найважливішим є життя людини.

Страхування від нещасних випадків – це страхування, передбачає виплату суми, зазначеної в договорі страхування, лише у випадку настання страхового випадку.

Медичне страхування буває обов'язковим або добровільним. Обов'язкове державне страхування контролюється законом про сферу його розподілу, механізм визначення суми страхування, правила прийому та використання страхових коштів.

Метою медичного страхування є захист інтересів народу, якщо вони з якихось причин втратять здоров'я. Це страхування призначене для відшкодування застрахованим особам витрат, які вони витратили на медичне обслуговування, або інші витрати, пов'язані з підтримкою здоров'я.

У ході написання дипломної роботи, ми також визначили роль держави у регулюванні особистого страхування.

Державне регулювання є важливим елементом управління рухом фінансових потоків в цілому у державі, гарантування виплат страхових відшкодувань та накопичень, громадян та фінансової стійкості фінансової системи.

Також держава може впливати на особисте страхування у різний спосіб. Наприклад: регулювання страхових компаній, податкові пільги, обов'язкове страхування, державні програми страхування, регулювання ризиків.

У цілому, державний вплив на особисте страхування може бути як позитивним, так і негативним. Правильне регулювання може допомогти захистити права споживачів та забезпечити стабільність ринку страхування, але надто сильне втручання може призвести до обмеження вибору та збільшення вартості страхування.

Далі ми аналізували особисте страхування в Україні, звертались до статистики, складали таблиці та формували рисунки.

Під час аналізу страхового ринку України, ми виявили, що він не достатньо ефективно виконує свою роль у функціонуванні фінансової системи. Про це свідчить сучасний стан розвитку страхового ринку України. Тому, на думку експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить лише 4-5%, тоді як у Західній Європі та США на цей вид послуг припадає близько 60%, в Японії -80%, у

Великобританії - 70%, а середньосвітовий показник становить 58,3%. Загальний обсяг страхових послуг на фінансовому ринку України за останні 10 років по зібраним преміям мав значення – 0,06% від світового обсягу, це менше у 400 разів від результатів США, у 60 разів – від показників Німеччини, у 50 разів – від показників Франції. Це могло бути наслідком економічного становища як держави, так і населення.

Проте, за оцінкою однієї з найбільших перестрахових компаній Swiss Re Sigma український ринок страхування увійшов в десятку найдинамічніших ринків світу.

З метою аналізу стану та динаміки ринку особистого страхування було проаналізовано зміни кількості страхових компаній за 2018-2022 роки.

Відповідно до цього, кількість СК «Life» зменшилась з 30 СК у 2018 році до 12 СК у 2023 році, що зумовлено очищенням страхового ринку від неплатоспроможних страхових компаній внаслідок політично-економічної нестабільності в Україні.

Ще однією причиною, що призвела до скорочення кількості страхових компаній, стала надмірна монополізація страховиків. Незважаючи на зменшення їх абсолютної кількості, якість наданих послуг покращилась.

Основними показниками, що характеризують ринок особистого страхування є обсяг чистих премії та виплат.

Страхова премія – це сума грошей, яку страхувальник сплачує страховій компанії, що укладає страховий поліс, і яка являє собою своєрідну оплату за ризик, що бере на себе страхова компанія.

Страхова виплата – це певна грошова сума, що виплачується страховиком відповідно до договору страхування при настанні страхового випадку.

У ході дослідження, ми дослідили вплив війни на розвиток страхового ринку.

Загальний розмір валових страхових премій у 2022 році скоротився до 39,6 млрд грн, від фізичних осіб страховиками отримано 24,6 млрд грн.

Обсяги валових премій ризикового страхування зменшилися на 8%, премії страхування життя, навпаки, збільшилися за квартал на 9%. Загалом у 2022 році обсяги премій зі страхування життя зменшилися на 17%, а ризикового страхування – на 21%.

Чисті страхові премії скоротилися до 38,6 млрд грн. Чисті зароблені страхові премії склали 34,9 млрд грн. Підписані страхові премії 38,7 млрд грн.

Страхові виплати страховиків майже не змінилися за квартал, за рік виплати склали 13 млрд грн, у т.ч. фізичним особам виплачено 7 млрд грн. У цілому за рік виплати за договорами страхування життя зросли на 7%, ризикового страхування – зменшилися на майже третину. Рівень виплат склав 33%.

У 4 кварталі 2022 року відновлення діяльності страховиків та інших учасників фінансового ринку України було повільним і нерівномірним, обсяги послуг залишалися набагато меншими від довоєнних, йдеться у звіті НБУ.

За рік кількість небанківських фінансових установ зменшилася на 422 компанії, тому що деякі фінансові компанії та кредитні спілки вийшли з ринку. Обсяг активів у 4 кварталі зріс лише у фінансових компаній, загалом у 2022 році – у страховиків і фінансових компаній (на близько 10%). За квартал із Реєстру вилучено: 88 фінансових компаній, 17 кредитних спілок, 11 страховиків та по 8 ломбардів і лізингодавців. Кількість страховиків скоротилася зі 139 до 128 СК (у т.ч. 12 страховиків життя).

Загальний розмір валових страхових премій у 2022 році скоротився до 39,6 млрд грн, від фізичних осіб страховиками отримано 24,6 млрд грн. Обсяги валових премій ризикового страхування зменшилися на 8%, премії страхування життя, навпаки, збільшилися за квартал на 9%. Загалом у 2022 році обсяги премій зі страхування життя зменшилися на 17%, а ризикового страхування – на 21%.

Чисті страхові премії скоротилися до 38,6 млрд грн. Чисті зароблені страхові премії склали 34,9 млрд грн. Підписані страхові премії 38,7 млрд

грн.

Витрати страховиків на оплату праці за 2022 рік склали 3,1 млрд грн. Витрати з податку на прибуток 1,85 млрд грн.

Страхові виплати страховиків майже не змінилися за квартал, за рік виплати склали 13 млрд грн, у т.ч. фізичним особам виплачено 7 млрд грн. У цілому за рік виплати за договорами страхування життя зросли на 7%, ризикового страхування – зменшилися на майже третину. Рівень виплат склав 33%.

Власний капітал страховиків склав 22,8 млрд грн. Зобов'язання страховиків скоротилися до 47,6 млрд.

Коефіцієнт збитковості обов'язкових видів страхування залишився на рівні 45%: негативний вплив від зростання резервів збитків нівелювався збільшенням обсягу зароблених премій.

У 4 кварталі один з лідерів ринку страхування життя здійснив рекласифікацію інвестиційних доходів, що призвело до їх значного зменшення. Без урахування даних цієї компанії інвестиційні доходи страховиків життя зросли на 30% у річному вимірі та на 12% у квартальному вимірі. Доходи за депозитами зросли на 36% до попереднього кварталу, тоді як доходи від вкладень у ОВДП залишились на незмінному рівні.

Ризикові страховики та страховики життя завершили IV квартал з незначним збитком, проте за результатами року обидві групи були доволі прибутковими. Рентабельність капіталу ризикових страховиків становила 15%, страховиків життя – 13%.

Загалом у першому півріччі ризикові страховики показали високу прибутковість. Значну роль у цьому відіграло помітне скорочення витрат (крім операційних). Страховики життя за результатами кварталу отримали значний прибуток.

Отже, незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії до України та ведення на нашій території військових дій, ринку особистого страхування вдалось зберегти хорошу прибутковість страхових компаній.

Проаналізувавши процес становлення страхового ринку в Україні, можна дійти висновку, що подальший успішний його розвиток залежатиме від:

- розширення переліку страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоспроможності;
- розширення інфраструктури;
- вдосконалення порядку оподаткування страхової діяльності;
- посилення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій;
- подальшого розвитку законодавчої та вдосконалення нормативної бази;
- створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування;
- подальшої інтеграції України до міжнародних структур;
- створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням;
- залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування;
- створення комплексної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- посилення впливу держави на проведення інвестиційної політики з боку страховиків;
- підвищення платоспроможності страховиків.

Підводячи підсумки, можна сказати, що темпи зростання українського страхового ринку продовжують відставати від росту економіки, а його частка у ВВП є незначною. Але, все ж таки ринок має великий потенціал розвитку, тому для створення нових можливостей у розвитку страхового бізнесу

важливим є реалізація низки вищезазначених заходів, що забезпечить належний розвиток страхового ринку України. Адже, страхування сприяє зміцненню та підвищенню матеріального стану населення, яке страхується, а також спрямуванню значних коштів у зв'язку з накопичуваними функціями через механізм страхування (страхові резерви) на інвестиційні цілі в економіку країни. Таким чином, при зваженій політиці держави на ринку страхування життя цей вид страхування стає впливовим інструментом забезпечення стабільності в суспільстві, тим більше за умов необхідності соціального захисту населення і бюджетного дефіциту.

Останньою проаналізованою темою у ході написання кваліфікаційної роботи була тема механізмів особистого страхування. Ми визначили, що вони є дуже важливими для підвищення ефективності розвитку особистого страхування в Україні.

Під **механізмами** розвитку особистого страхування розуміють **впровадження** певних складових (наприклад, розвиток технологій чи поліпшення якості обслуговування), які призводять до вдосконалення даного виду страхування. Це так званий процес, за допомогою якого страхові компанії спонукають своїх працівників працювати для досягнення організаційних цілей підприємства та підвищення його конкурентоспроможності, який супроводжується задоволенням бажань і потреб населення у галузі особистого страхування.

Отже, враховуючи всі проаналізовані складові механізму розвитку особистого страхування, можна зазначити, що дії страхових компаній і дії клієнтів взаємопов'язані між собою і залежать один від одного. Тому для кращої ефективності механізму розвитку особистого страхування потрібно, щоб і страховики, і страхувальники виконували всі умови і принципи, що їх стосуються у процесі страхування.

АНОТАЦІЯ

Іщенко І.Ю.

«Проблеми та перспективи розвитку особистого страхування в Україні»
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності
«072 Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою
Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2023__ рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У роботі визначено актуальність, проблематику та мету дослідження, уточнено тему, предмет та об'єкт дослідження.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні аспекти особистого страхування, розглянуто класифікацію особистого страхування та розкрито роль держави в створенні ефективного механізму страхового ринку.

Досліджено сучасний стан ринку особистого страхування та проаналізовано його динаміку.

Визначено чинники, які впливають на особисте страхування та розглянуто механізм його розвитку, надано рекомендації щодо перспектив розвитку. Зроблено висновки.

Ключові слова: особисте страхування, обов'язкове страхування, добровільне страхування, страхування життя, медичне страхування, страхування від нещасних випадків, валові страхові виплати, валові страхові премії.

ANNOTATION

Ishchenko I.

«Problems and prospects of the development of personal insurance in Ukraine»
thesis for Master degree in specialty
"072 Finance, banking and insurance" under the program
Finance, financial management and insurance
Odessa National University of Economics
с. Odessa, 2023

The bachelor's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions and a list of used sources.

The paper defines the relevance, problems and purpose of the research, specifies the topic, subject and object of the research.

In the qualification paper, the theoretical aspects of personal insurance were investigated, the classification of personal insurance was considered, and the role of the state in creating an effective mechanism of the insurance market was revealed.

The current state of the personal insurance market was studied and its dynamics were analyzed.

Factors affecting personal insurance are identified, the mechanism of its development is considered, and recommendations are given regarding development prospects. Conclusions have been made.

Keywords: personal insurance, compulsory insurance, voluntary insurance, life insurance, health insurance, accident insurance, gross insurance payments, gross insurance premiums.